

Tomasz Siudek

Katedra Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych SGGW

Systemy bankowości spółdzielczej w wybranych krajach Unii Europejskiej

Wstęp

Banki spółdzielcze w krajach Unii Europejskiej należą do najstarszych form gospodarowania, odgrywając istotną rolę w realizacji polityki rolnej i rozwoju lokalnego środowiska. Wiele z nich może pochwalić się ponadstuletnim rodowodem.

W gospodarce rynkowej bankowość spółdzielcza stanowi silną, nowoczesną i dynamiczną organizację z powodzeniem konkurującą na krajowych i międzynarodowych rynkach finansowych. W wielu krajach bankowość spółdzielcza nie tylko zachowała swoje pozycje na rynku, lecz wysunęła się na czoło organizacji bankowych.

Bankowość spółdzielcza zawsze deklarowała oraz starała się zachować autonomię i niezależność wobec państwa. Wszystkie systemy bankowości spółdzielczej rozpoczynały swoją działalność od obsługi wsi i rolnictwa. Z czasem jednak obejmowały pozostałe segmenty gospodarki. Pozwoliło to umocnić ich pozycję ekonomiczną na rynku finansowym. W krajach Unii Europejskiej zachodzi szybki proces koncentracji banków lokalnych wraz z rozszerzeniem ich sieci placówek bankowych oraz oferty usług finansowych. Wynika to z konieczności poprawy efektywności ich działania.

Doświadczenia funkcjonowania europejskich systemów banków spółdzielczych nie dostarczają gotowych wzorców do naśladowania, ale mogą być źródłem inspiracji w określeniu docelowego modelu funkcjonowania polskiej bankowości spółdzielczej [Stpiczyński 1998].

Prekursorami bankowości spółdzielczej w Europie byli Herman Schulze z Delitzsch i Fryderyk Raiffeisen. Stworzyli oni po raz pierwszy formy i zasady działania spółdzielni kredytowych. Schulze założył pierwsze spółdzielnie kredytowe w 1849 r., natomiast F. Raiffeisen w 1864 r. Według tych zasad rozwijały się i działały spółdzielnie kredytowe w Europie i w innych częściach świata.

Banki Raiffeisena prowadziły działalność na terenach wiejskich. Udzielały one pożyczek dla rolników w celu sfinansowania produkcji rolniczej członków spółdzielni.

Banki spółdzielcze Schultzego funkcjonowały na terenach małych miast. W miarę rozwoju gospodarki rynkowej stały się one mało atrakcyjne z punktu widzenia oferowanych produktów i usług bankowych. W konsekwencji większość struktur bankowości spółdzielczej według zasad Schultzego upadła lub została przejęta przez banki spółdzielcze Raiffeisena [Gostomski 1999a i b].

Obecnie działające banki spółdzielcze w Unii Europejskiej prowadzą dość zróżnicowaną działalność zarówno na rynku usług bankowych, jak i w ramach utworzonych wewnętrznych struktur organizacyjnych. W poszczególnych krajach europejskich ukształtowały się różnice w organizacji i zasadach funkcjonowania struktur bankowości spółdzielczej, wynikające z przepisów i uregulowań prawnych obowiązujących w tych krajach, jak i obranej przez właścicieli i kierownictwo strategii działania na rynku.

Bankowość spółdzielcza w Unii Europejskiej stanowi istotną formę organizacji rynku finansowego. Największe znaczenie odgrywa ona w Niemczech, Austrii, we Francji i w Holandii [Gostomski 2000a, Kulawik 2000a, Gostomski 2005, Gostomski 2006].

Na marginesie należy podkreślić, że najwięcej banków spółdzielczych na świecie prowadzi działalność w Chinach. Według stanu na koniec 2005 r., było ich tam około 35 tys. Zgromadziły one 2200 mld juanów depozytów (1 dolar = 8,28 juana) (12% w rynku) i udzieliły kredytów na ogólną kwotę 1600 mld juanów (11% w rynku). Banki te udzielały głównie kredytów dla rolnictwa (44% ogólnego obliża). Zatrudniały około 628 tys. pracowników [Gostomski 2005a].

Z uwagi na to, że bankowość spółdzielcza w krajach Unii Europejskiej ściśle współpracuje z rolnictwem i gospodarką żywnościową, autor właśnie niej poświęcił niniejszy artykuł.

Cel, zakres i metody badań

Celem pracy było przedstawienie systemów bankowości spółdzielczej w wybranych krajach Unii Europejskiej. W pracy autorowi chodziło o wyeksponowanie podobieństw i różnic między analizowanymi systemami bankowości spółdzielczej.

Badania obejmowały systemy bankowości spółdzielczej w wybranych krajach Unii Europejskiej, takich jak: Niemcy, Austria, Holandia, Francja, Finlandia, Włochy i Hiszpania. W pracy zastosowano metodę analizy porównawczej w celu określenia podobieństw i różnic badanych systemów bankowości spółdzielczej. Przedstawione dane dotyczące systemów bankowości spółdzielczej pochodziły z 2005 r. Autor wykorzystał obszerną literaturę przedmiotu z tego zakresu.

Podobieństwa i różnice między systemami bankowości spółdzielczej w krajach Unii Europejskiej

Dokonując porównań wybranych struktur europejskich banków spółdzielczych pod względem uwarunkowań historycznych i organizacyjnych, mających wpływ na obecny stan ich rozwoju, dochodzimy do wniosku, że istnieją pewne podobieństwa i różnice. We wszystkich analizowanych strukturach bankowości spółdzielczej w Unii Europejskiej spółdzielnie kredytowe powstały w celu świadczenia wzajemnej pomocy swoim członkom, głównie rolnikom, prowadzącym działalność na terenach wiejskich, z wykorzystaniem zasad wypracowanych przez F.W. Raiffeisena.

Do najistotniejszych zasad, które nie straciły na swej aktualności, pomimo nowej rzeczywistości i uwarunkowań, w których funkcjonują obecne banki spółdzielcze, można zaliczyć [Alińska 2002]:

- funkcjonowanie banków spółdzielczych, jako instytucji finansowych, na podstawie zasad spółdzielczych,
- brak dokonywania podziału nadwyżki finansowej i pozostawienie wygospodarowanych środków do dyspozycji spółdzielni,
- udzielanie kredytów wyłącznie udziałowcom (obecnie usługi te świadczone są dla wszystkich klientów),
- dobrowolność udziału i aktywnej działalności w wybieranych władzach banku lokalnego.

Powyższe zasady stanowiły fundament sprawnego i efektywnego rozwoju spółdzielczych grup bankowych. Obecnie są one głównym wyznacznikiem funkcjonowania tego sektora na rynku.

Współczesne spółdzielcze grupy bankowe w Europie należą do jednych z najszybciej rozwijających się segmentów sektora bankowego i rynku finansowego. Dynamiczny ich rozwój spowodowany jest stabilnymi podstawami w postaci stosunkowo licznej grupy jednostek bankowych tworzących całą strukturę, a także silnej więzi członków (udziałowców), tworzących podstawy egzystencji i sprawnego funkcjonowania najniższego poziomu struktur organizacyjnych. Sektor bankowości spółdzielczej funkcjonuje na podstawie dualnego charakteru, tj. spółdzielni i banku. Najbardziej charakterystyczną cechą banków spółdzielczych jest współudział ich członków w kapitale własnym banku. W działalności banków spółdzielczych uwidacznia się konieczność przestrzegania przepisów zarówno prawa bankowego, jak i prawa spółdzielczego.

Do cech i uwarunkowań funkcjonowania banków spółdzielczych w Unii Europejskiej, które odróżniają te struktury od pozostałych banków komercyjnych, zaliczamy:

- znajomość i bliski kontakt z klientami,
- dużą liczbę placówek bankowych,
- lokalizację – głównie w środowisku wiejskim i małych miastach,
- tradycję – wieloletni okres obecności banków na rynku,
- ograniczony teren działania banków lokalnych,
- klientów – głównie rolnicy i osoby związane z działalnością rolniczą,
- formę prawną – spółdzielnia,
- misję banku – celem jest nie tylko osiąganie zysku, lecz także działalność na rzecz członków banku.

Wszystkie te cechy i uwarunkowania świadczą jednoznacznie, że banki spółdzielcze stały się trwałym elementem funkcjonującego rynku finansowego nie tylko w skali pojedynczych krajów, ale także na rynkach międzynarodowych, jako banki uniwersalne, świadczące szeroki i różnorodny zakres usług.

Znaczenie bankowości spółdzielczej jest zróżnicowane w poszczególnych krajach Unii Europejskiej. Najwyższy udział w rynku pod względem sumy bilansowej mają banki spółdzielcze w Finlandii, Holandii i Austrii [Wyszomirski 2000, Tabor 2001a, Gostomski 2005b, 2005c, 2006a, 2007].

Najważniejszymi cechami wyróżniającymi bankowość spółdzielczą są [Wyszomirski 2000]:

- jedność i spójność oraz silna integracja i konsolidacja sektora spółdzielczego,
- trwała strategia rynkowa grup spółdzielczych, ograniczająca wewnętrzną konkurencję,
- maksymalizowanie efektów skali w prowadzonej działalności bankowej.

W efekcie wszystkich tych działań i zarysowujących się tendencji rynkowych banki spółdzielcze w większości krajów Unii Europejskiej mają duże znaczenie w systemie finansowym, a w wielu przypadkach są wiodącymi grupami bankowymi oraz zajmują wysoką pozycję w światowym rankingu instytucji finansowych. Przykładem mogą być grupy: OKO Bank, Rabobank Nederland, Credit Agricole oraz DZ Bank [Gostomski 2000b i 2005d, Kobyliński, Kurowski 2001, Tabor 2001c] (tab. 1).

Europejskie grupy bankowości spółdzielczej wykazują dużą aktywność, dynamikę i siłę, a duże nasycenie placówkami bankowymi obszarów wiejskich i dużych aglomeracji miejskich powoduje, że kraje te należą do państw o największej gęstości sieci bankowej. Można powiedzieć, że w krajach Unii Europejskiej sektor bankowości spółdzielczej należy do najlepiej rozwiniętych sektorów bankowych [Wyszomirski 2000].

Intensyfikacja prowadzonych od kilku lat procesów koncentracji kapitałowej i organizacyjnej stwarza podstawy do systematycznego wzrostu konkurencyjności tych grup bankowych na rynkach krajowych i międzynarodowych. Wśród czynników, które decydują o osiągnięciu tak silnej pozycji, należy wskazać wy-

stępowanie charakterystycznej dla tych banków sprawnie i efektywnie funkcjonującej struktury organizacyjnej oraz fakt, iż najemni menedżerowie zarządzają bankami, natomiast udziałowcy kontrolują ich działalność za pośrednictwem swoich reprezentantów w radach nadzorczych na poziomie banku regionalnego lub lokalnego.

Wspólną cechą dla wszystkich europejskich systemów bankowości spółdzielczej jest ich organizacja, która występuje w formie:

- struktury dwuszczeblowej, w skład której wchodzi banki lokalne i bank krajowy,
- struktury trójszczeblowej, obejmującej banki lokalne, banki regionalne i bank krajowy.

Trójszczeblowa organizacja grup bankowości spółdzielczej występuje m.in. w Austrii, we Francji, Włoszech i w Szwecji, natomiast dwuszczeblowa w Holandii, Belgii, Danii, Finlandii i Hiszpanii. System niemiecki stanowi połączenie obu rozwiązań, a funkcjonująca tam struktura organizacyjna bankowości spółdzielczej nazywana jest strukturą mieszaną [Tabor 2001b].

W ramach struktur organizacyjnych bankowości spółdzielczej w Unii Europejskiej prowadzą działalność różnego rodzaju związki i federacje, które wspierają te struktury. Pełnią one rolę reprezentantów interesów zrzeszonych banków spółdzielczych, prowadzą szkolenia, koordynują działalność społeczno-samorządową, w niektórych przypadkach spełniają funkcję rewizyjną. Ponadto związki i federacje dbają o zachowanie wewnętrznej spójności całej grupy. Służą one jako forum dyskusyjne dla omawianych zagadnień oraz kwestii spornych.

Związki i federacje nie prowadzą działalności bankowej. Przykładem prężnie działających związków spółdzielczych są [Kulawik 2000b]:

- Federation Nationale du Credit Agricole we Francji,
- Confederation Nationale du Credit Mutuel we Francji,
- Bundesverband der Deutschen Volksbanken und Raiffaisenbanken w Niemczech,
- Asociacion Espanola de Cajas Rurales w Hiszpanii,
- Federazione Italiana delle Banche di Credito Cooperativo we Włoszech.

W systemach bankowości spółdzielczej w Unii Europejskiej istnieją silne powiązania kapitałowe, organizacyjne i personalne pomiędzy bankami lokalnymi, regionalnymi i bankiem krajowym. Należy jednak podkreślić, że pomiędzy bankami lokalnymi, tworzącymi podstawowy poziom struktury organizacyjnej, z reguły nie występują bezpośrednie powiązania o charakterze majątkowo-kapitałowym. Podobna sytuacja występuje na poziomie banków regionalnych, gdzie każda jednostka bankowa jest samodzielnym podmiotem prawnym funkcjonującym na określonym obszarze. Można powiedzieć, że w strukturze bankowości spółdzielczej nie występują powiązania o charakterze poziomym.

Tabela 1

Podstawowe dane ekonomiczno-organizacyjne systemów bankowości spółdzielczej w wybranych krajach UE

Wyszczególnienie	Rabobank Group Holandia	Credit Agricole Group Francja	German Cooperative Banking Group Niemcy	Banco Cooperativo Espanol Hiszpania	OKO Bank Group Finlandia	Credito Cooperativo Italiano ICCREA Włochy	Austrian Raiffeisen Banking Group Austria	Krajowe Zrzeszenie Banków Spółdzielczych Polska
1. Suma bilansowa (mld euro)	506,20	1170,00	909,20	54,00	52,80	126,40	176,00	8,79
2. Wartość udzielonych kredytów (mld euro)	278,00	525,00	486,20	37,00	34,80	84,80	128,30	4,63
3. Wartość depozytów (mld euro)	186,00	498,16	513,90	40,00	24,80	102,70	141,10	6,55
4. Kapitały własne (mld euro)	26,30	51,20	36,60	3,70	4,80	13,20	9,10	0,88
5. Wynik finansowy brutto (mld euro)	2,08	6,30	4,60	0,50	0,58	1,49	1,70	0,16
6. Współczynnik wypłacalności (%)	11,80	10,10	12,40	12,00	14,60	16,10	10,11	14,70
7. Liczba placówek bankowych	1 497	9 100	14 122	3 425	680	3 617	1 704	3 597
8. Liczba banków lokalnych	248	41	1 290	73	238	439	566	588
9. Liczba Klientów (mln)	9,00	21,00	30,00	6,4	4,00	4,00	2,70	10,5
10. Liczba pracowników	45 580	134 327	18 843	12 200	11 974	26 238	46 243	28 283
11. Udział w rynku (%):								
– kredyty	23,00	28,00	17,20	5,00	30,50	6,60	23,10	7,57
– depozyty	39,00	28,00	21,00	6,00	31,90	8,40	26,90	7,68

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów wewnętrznych Unico Banking Group – www.unico.nl oraz Generalnego Inspektora Nadzoru Bankowego i Głównego Urzędu Statystycznego (wszystkie dane na 31.12.2005); Krajowe Zrzeszenie Banków Spółdzielczych w Polsce – banki spółdzielcze i banki zrzeszające (Bank Polskiej Spółdzielczości S.A., Gospodarczy Bank Wielkopolski S.A. (Spółdzielcza Grupa Bankowa) i Mazowiecki Bank Regionalny S.A.).

W analizowanych systemach bankowości spółdzielczej banki lokalne mają niezależność w określaniu swojej polityki działania. Zarówno pracownicy banku, jak i członkowie (udziałowcy) poprzez realizację swoich potrzeb i twórczych pomysłów tworzą podstawowy zakres i formę funkcjonowania banku oraz określają dalsze perspektywy jego rozwoju.

Oprócz banków lokalnych w strukturach trójszczeblowych występują banki regionalne. Podstawowym czynnikiem, który przyczynił się do ich utworzenia była w głównej mierze potrzeba, aby jednostki te działały jako ogniwa rozliczeń między bankami lokalnymi a bankiem krajowym. W strukturze bankowości spółdzielczej krajów Unii Europejskiej są one spółdzielniami kredytowymi lub spółkami akcyjnymi.

Do podstawowych cech charakterystycznych banków regionalnych zaliczamy:

- wyodrębnienie terytorialne,
- gospodarowanie funduszami regionu,
- kontrolowanie zrzeszonych banków lokalnych,
- występowanie w charakterze głównego udziałowca banku krajowego,
- prowadzenie działalności pomocowej dla banków lokalnych.

Analizując pośredni poziom organizacyjny grup bankowości spółdzielczej w krajach Unii Europejskiej, należy stwierdzić, że poziom ten występował w przypadku, kiedy banki lokalne oraz bank krajowy były jednostkami słabymi. W przeciwnym razie mieliśmy do czynienia wyłącznie ze strukturami dwuszczeblowymi, pomijającymi banki regionalne.

W wielu strukturach bankowości spółdzielczej krajów Unii Europejskiej obserwuje się od kilku lat tendencję do ograniczania liczby samodzielnie funkcjonujących banków regionalnych lub też, jak to ma miejsce w Niemczech, do eliminowania pośredniego poziomu struktury organizacyjnej. W wielu przypadkach istnienie tego rodzaju instytucji szczebla pośredniego podnosi koszty funkcjonowania całej grupy bankowej. Bardzo często zakres i forma działalności banku regionalnego pokrywa się z działalnością banku krajowego. Funkcjonowanie banków regionalnych w strukturach europejskich wynika w dużym stopniu z uwarunkowań historycznych i dotychczasowych pozytywnych wyników współpracy z bankami spółdzielczymi.

O dążeniu do eliminowania pośredniego poziomu struktury organizacyjnej świadczy to, że w wielu krajach europejskich, w których nie występują banki regionalne, bankowość spółdzielcza rozwija się również dynamicznie i osiąga bardzo dobre wyniki (np. w Finlandii i Hiszpanii). Z kolei w strukturach, w których prowadzą działalność banki regionalne mamy do czynienia z ich konsolidacją.

We wszystkich analizowanych strukturach bankowości spółdzielczej w krajach Unii Europejskiej występują jednostki bankowe określane mianem central-

nych instytucji finansowych (banków krajowych) bez względu na zakres działania, formę i liczebność pozostałych poziomów struktury organizacyjnej.

Rolę i znaczenie banków krajowych w strukturach organizacyjnych należy rozpatrywać z punktu widzenia ich funkcji:

- centralnych jednostek w grupie bankowości spółdzielczej,
- samodzielnych podmiotów bankowych, które prowadzą działalność na rynku usług finansowych.

W europejskich systemach bankowości spółdzielczej banki krajowe spełniają funkcje naczelnej instytucji. Nie wpływają one ujemnie na niezależność lokalnych spółdzielni kredytowych i innych podmiotów struktury w zakresie prowadzonej działalności.

Do głównych zadań europejskich banków krajowych zaliczamy pośrednie i bezpośrednie wspieranie banków spółdzielczych poprzez [Standar 2000]:

- przejmowanie od nich nadwyżek finansowych,
- realizowanie operacji zagranicznych,
- prowadzenie centralnych operacji rozliczeniowych,
- udostępnianie środków finansowych bankom lokalnym i regionalnym.

Ponadto banki krajowe sektora spółdzielczego prowadzą własną, niezależną działalność bankową, koncentrującą się na obsłudze dużych przedsiębiorstw i instytucji o zasięgu ogólnokrajowym. W tym obszarze nie konkurują one z lokalnymi spółdzielniami kredytowymi.

W europejskich systemach bankowości spółdzielczej oprócz banków lokalnych, regionalnych i banku krajowego prowadzą działalność różne instytucje oraz firmy wspomagające w zakresie ubezpieczeń, leasingu, pośrednictwa w handlu nieruchomościami oraz informatyki. Działalność ta stanowi podstawę sprawnego funkcjonowania całego systemu i wzajemnego uzupełniania się w ramach jednej grupy. Świadczone różnorodne usługi i oferowane produkty stanowią odpowiedź na potrzeby i oczekiwania klientów. Obecne działania i zakres oferty produktowo-usługowej znacznie wykraczają poza typową działalność bankową.

Prowadzenie działalności przez jednostki niebankowe w ramach systemów bankowości spółdzielczej wynika z kilku przesłanek:

- po pierwsze, same banki lokalne nie byłyby w stanie samodzielnie opracowywać i wprowadzać usług, na które zgłaszają zapotrzebowanie ich klienci. Nawet jeśli były one realizowane przez banki lokalne, to nie byłyby to usługi na odpowiednim poziomie technologicznym, o konkurencyjnej jakości, co jest podstawą osiągnięcia sukcesu,
- po drugie, działania takie pozwalają na osiągnięcie efektu skali, czyli możliwości oferowania różnego rodzaju usług i produktów po konkurencyjnej cenie, gdyż koszty z nimi związane są dzielone na wszystkie jednostki grupy bankowej, a nie ponoszone przez pojedyncze jednostki,

- po trzecie, systemy bankowości spółdzielczej w Europie od kilku lat ewoluują w kierunku stworzenia grup o uniwersalnym charakterze zarówno pod względem struktury obsługiwanych klientów, jak i oferty produktowo-usługowej.

Analiza ogólnych zasad i form funkcjonowania sektora bankowości spółdzielczej w krajach Unii Europejskiej wymaga zwrócenia uwagi na jeszcze jeden istotny element, jakim jest struktura właścicieli poszczególnych grup banków, tworzących kolejne poziomy zrzeszenia oraz ogólne zasady zarządzania tymi bankami.

Z reguły we wszystkich strukturach bankowości spółdzielczej właścicielami banków lokalnych są osoby fizyczne i prawne, które zarządzają bankiem przez walne zgromadzenie udziałowców jako najwyższy organ władzy. Procedurę głosowania określa statut banku, ale najczęściej jest to demokratyczna zasada spółdzielcza: jeden członek – jeden głos. Występują również przykłady europejskich struktur banków spółdzielczych, w których dopuszcza się głosowanie zbiorowe lub proporcjonalne do kwoty kapitału zaangażowanego w formie udziałów.

W systemach bankowości spółdzielczej w krajach Unii Europejskiej obowiązują zasady: subsydiarności (niesienia pomocy), terytorialności, solidarności, współdziałania w obrębie grupy i decentralizacji [Wyszomirski 2000].

Zasada subsydiarności w systemach bankowości spółdzielczej polega na uzupełnianiu potrzeb banków niższego szczebla przez banki wyższego szczebla. Jeżeli banki spółdzielcze nie są w stanie zaspokoić potrzeb swoich klientów, to ich obsługę przejmuje bank regionalny lub bank krajowy.

Tworzone wokół banków krajowych konsorcja finansowo-bankowe z licznymi wyspecjalizowanymi przedsiębiorstwami są efektem realizacji kompleksowej i wszechstronnej strategii obsługi klienta przez sektor spółdzielczy.

Zasadę subsydiarności należy rozumieć dwojako. Z jednej strony, subsydiarność ma spowodować zaspokojenie określonych, operacyjnych potrzeb kas rolniczych poprzez przeniesienie usług i konkretnych działań na wyspecjalizowane struktury. W ten sposób możliwe jest osiągnięcie ekonomii skali. Z drugiej strony, struktury, które działają jako subsydiarne, muszą respektować zasadniczy obszar działania kas rolnych, tworzących system.

Drugą zasadą przestrzeganą przez jednostki bankowe w systemach bankowości spółdzielczej Unii Europejskiej jest zasada regionalizacji, która wyklucza wewnętrzną konkurencję zarówno w pionowym, jak i poziomym układzie struktury. Terytorialność można określić jako zdolność i niezbywalne prawo do działania na własnym obszarze, przy zachowaniu pełnej niezależności prawnej i ekonomicznej.

Zasada regionalizacji dotyczy głównie banków lokalnych. Ograniczenie obszaru działania ma na celu przede wszystkim wyeliminowanie wewnętrznej

konkurencji między bankami. Ponadto banki lokalne nie mogą na obcym terenie prowadzić działalności reklamowej, marketingowej, zachęcającej do korzystania z ich usług.

Regionalizacja w systemach bankowości spółdzielczej może być postrzegana w kategorii zalet i wad. Do zalet stosowania zasady regionalizacji zaliczamy:

- zachowanie autonomii i odpowiedzialności za efekty podejmowanych działań na poziomie banków, których one dotyczą,
- bliskość i przywiązanie do lokalnych klientów,
- możliwość ograniczenia ryzyka,
- możliwość uzyskiwania dużych przychodów z masowych transakcji.

Oprócz zalet występują również wady stosowania zasady regionalizacji. Należą do nich:

- trudności ze sprawną realizacją powszechnej strategii działania przez wszystkich uczestników zrzeszenia,
- niekorzystne następstwa, będące efektem procesów łączeniowych (np. redukcja zatrudnienia),
- konflikty w obrębie dużych miejskich rynków świadczenia usług bankowych, wynikające ze wzrostu konkurencji.

Kolejną zasadą systemów bankowości spółdzielczej jest zasada solidarności. Nakłada ona obowiązek udzielania pomocy przez banki grupy innym bankom z różnych szczebli struktury organizacyjnej [Bryniarska 1999].

Solidarność przejawia się w różnych aspektach, ale najbardziej wyraźną formę przybiera w tworzeniu wspólnych funduszy gwarancyjnych, umacniających wypłacalność grupy. Zatem deponenci banków spółdzielczych są chronieni przez całą strukturę zrzeszeniową bankowości spółdzielczej.

System solidarnościowy jest jednym z podstawowych elementów wzrostu bezpieczeństwa banków. Wpłacanie środków pieniężnych na fundusz solidarnościowy banki spółdzielcze postrzegają jako czynnik zwiększający konkurencyjność i bezpieczeństwo funkcjonowania całego sektora.

W bankowości spółdzielczej w Unii Europejskiej występuje również zasada współdziałania w obrębie grupy. Pojęcie grupy odnosi się do kas lokalnych, banków regionalnych i banków krajowych, jako podstawowych elementów struktur organizacyjnych. Jedną z największych zalet współdziałania w grupie jest prowadzenie działalności przez wszystkie zrzeszone podmioty zgodnie z przyjętą strategią działania, określaną w umowie zrzeszeniowej. Zaletą współpracy banków w ramach zrzeszenia jest m.in. sterowanie płynnością finansową, wspólne opracowanie strategii marketingowej, planowanie i tworzenie budżetu, zarządzanie ryzykiem i polityką kredytową oraz kształcenie i doskonalenie kadr.

Ostatnią z zasad funkcjonowania europejskich struktur bankowości spółdzielczej jest zasada decentralizacji zarządzania wewnątrz struktury. Najogól-

niej można ją określić jako pozostawienie kompetencji bieżącego zarządzania poszczególnym jednostkom bankowym.

W większości struktur europejskich istnieją bardziej lub mniej rygorystyczne uregulowania, dążące do zachowania przez banki lokalne i regionalne swobody w prowadzeniu usług bankowych i podejmowaniu się realizacji samodzielnych strategii i projektów.

We wszystkich analizowanych strukturach bankowości spółdzielczej Unii Europejskiej występuje również system świadczenia scentralizowanych usług i oferowanych produktów w ramach funkcjonowania struktur organizacyjnych. Istnieje przy tym duży zakres niezależności funkcjonalnej jednostek bankowych w ustalaniu i realizacji własnej polityki dotyczącej produktów i usług.

Do grupy produktów i usług znajdujących się w ofercie banków lokalnych należy zaliczyć podstawową obsługę klientów indywidualnych, tj. działalność depozytową, kredytową i rozliczeniową. Pozostałe usługi świadczone przez banki lokalne, związane z bardziej zaawansowaną technologią, są realizowane przy wykorzystaniu pomocy oraz możliwości technicznych, organizacyjnych, personalnych i finansowych banków wyższego szczebla. Za korzystanie z pomocy i infrastruktury banku krajowego lub banków regionalnych lokalne placówki ponoszą określone koszty.

Rozliczanie kosztów pomiędzy współpracującymi bankami odbywa się w różny sposób w zależności od analizowanej grupy bankowości spółdzielczej. Jeden z nich polega np. na wnoszeniu opłat przez banki lokalne tylko za usługi i produkty proporcjonalnie do wartości wolumenu ich wykorzystania. Taka forma rozliczeń występuje w systemie niemieckim i włoskim.

Obecnie wewnątrz europejskich struktur bankowości spółdzielczej występuje tendencja do ograniczania kosztów pośrednich, związanych ze sprawnym funkcjonowaniem całego zrzeszenia, które banki muszą ponosić bez względu na zakres i formę wykorzystywania produktów i usług. Coraz większe znaczenie zyskuje forma rozliczania kosztów za każdą wykonaną usługę, czyli według kosztów bezpośrednich. Koszty, których nie można wyliczyć w sposób bezpośredni, są rozliczane w formie ryczałtu. Należy pamiętać, że wszelkiego rodzaju świadczone usługi i oferowane produkty pomiędzy bankiem krajowym a bankami niższego szczebla powinny odbywać się z poszanowaniem zasad konkurencji rynkowej.

Obecnie w większości systemów bankowości spółdzielczej w Unii Europejskiej banki lokalne i regionalne wnoszą dodatkowe opłaty na rzecz banków krajowych, określane jako koszty ogólne (pośrednie). Wysokość opłat może być uzależniona od sumy bilansowej banku, zgromadzonych depozytów czy też wartości udzielanych kredytów. Do tego typu kosztów zaliczamy koszty reklamy, szkoleń pracowników, doradztwa prawnego oraz koszty usług informatycznych.

We wszystkich systemach bankowości spółdzielczej krajów Unii Europejskiej w celu zagwarantowania wypłacalności banków tworzony jest fundusz solidarnościowy. Wysokość składek wnoszonych do funduszu przez banki zrzeszenia jest uzależniona od wewnętrznych przepisów każdego kraju i ustaleń banków wchodzących w skład grupy bankowości spółdzielczej. Z reguły 30–40% wartości funduszy pochodzi ze składek banków lokalnych, pozostała część zostaje wypracowana na poziomie zrzeszenia.

Podstawowym celem tworzenia funduszy gwarancyjnych jest świadczenie bezpośredniej lub pośredniej pomocy bankom, w których pojawiły się trudności finansowe, zagrażające zachowaniu płynności czy równowagi bilansowej. Mają one ograniczyć do minimum ewentualność upadłości banku.

Podsumowując zaprezentowane największe grupy bankowości spółdzielczej w Unii Europejskiej, należy stwierdzić, że w gospodarce rynkowej mogą one stanowić silne, nowoczesne i dynamiczne organizacje z powodzeniem konkurujące na krajowych i międzynarodowych rynkach finansowych. W wielu krajach bankowość spółdzielcza nie tylko zachowała swoją pozycję na rynku, lecz wysunęła się na czoło organizacji bankowych. Mówiąc o przyszłości bankowości spółdzielczej w rozwiniętej gospodarce rynkowej, warto zacytować opinię Richarda Rosenberga, prezydenta Bank of America: „W przyszłości szanse mają giganty bankowe i banki wiejskie, natomiast średnie banki w walce konkurencyjnej ulegną” [Stpiczyński 1998].

Spółdzielcza forma gospodarowania w bankowości okazała się być właściwą także w wysoko rozwiniętej gospodarce rynkowej. Forma ta ma perspektywy na przyszłość. Doświadczenia funkcjonowania europejskich systemów bankowości spółdzielczej nie dostarczają gotowych wzorców do naśladowania, ale mogą i powinny być źródłem inspiracji w określeniu docelowego modelu funkcjonowania polskiej bankowości spółdzielczej.

Podsumowanie

Bankowość spółdzielcza w UE stanowi istotną formę organizacji rynku finansowego. Największe znaczenie odgrywa ona w Niemczech, Austrii, we Francji i w Holandii. Współczesne spółdzielcze grupy bankowe w Europie należą do jednych z najszybciej rozwijających się segmentów sektora bankowego i rynku finansowego.

Banki spółdzielcze w większości krajów UE mają duże i wyjątkowe znaczenie w systemie finansowym, a w wielu przypadkach są wiodącymi grupami bankowymi oraz zajmują wysoką pozycję w światowym rankingu instytucji finansowych.

Europejskie grupy bankowości spółdzielczej wykazują dużą aktywność, dynamikę i siłę, a duże nasycenie placówkami bankowymi obszarów wiejskich i dużych aglomeracji miejskich powoduje, że kraje te należą do państw o największej gęstości sieci bankowej. W krajach UE sektor bankowości spółdzielczej należy do najlepiej rozwiniętych sektorów bankowych.

Powołując się na wyniki badań zagranicznych należy stwierdzić, że im wyższy udział sektora bankowości spółdzielczej w całym systemie bankowym krajów UE, tym stabilność systemu bankowego jest większa.

Wspólną cechą wszystkich europejskich systemów bankowości spółdzielczej jest ich organizacja, która występuje w formie struktury dwuszczeblowej, w skład której wchodzi banki lokalne i bank krajowy, oraz struktury trójszczeblowej, obejmującej banki lokalne, banki regionalne i bank krajowy.

Największe grupy bankowości spółdzielczej w UE są świadectwem tego, że w gospodarce rynkowej mogą stanowić silne, nowoczesne i dynamicznie rozwijające się organizacje, z powodzeniem konkurujące na krajowych i międzynarodowych rynkach finansowych.

Literatura

- ALIŃSKA A., 2002: Bankowość spółdzielcza w krajach Unii Europejskiej. Wyd. Twigger, Warszawa.
- BRYNIARSKA T.I., 1999: Banki spółdzielcze w świetle teorii rynków kooperantów. Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- GOSTOMSKI E., 1999a: Landszaft z Raiffeisenbank w tle. Głos Banków Spółdzielczych nr 12, s. 22–23.
- GOSTOMSKI E., 1999b: Miejskie ludowe i wiejskie Raiffeisena. Bank nr 10, s. 36–38.
- GOSTOMSKI E., 2000a: Strategia sektora spółdzielczego w Niemczech. Głos Banków Spółdzielczych nr 5, s. 21–23.
- GOSTOMSKI E., 2000b: Tendencje w rozwoju spółdzielczego sektora bankowego w Niemczech. Bank nr 8, s. 80–84.
- GOSTOMSKI E., 2005a: Skośne oczy to nie wszystko. Nowoczesny Bank Spółdzielczy nr 12, s. 29–30.
- GOSTOMSKI E., 2005b: Fiński OKO Bank & Partnerzy. Nowoczesny Bank Spółdzielczy nr 11, s. 20–21.
- GOSTOMSKI E., 2005c: Można by powtórzyć ten cud. Nowoczesny Bank Spółdzielczy nr 7–8, s. 26–27.
- GOSTOMSKI E., 2005d: Mała bankowość u progu wielkości. Nowoczesny Bank Spółdzielczy nr 7–8, s. 30–31.
- GOSTOMSKI E., 2006a: Cena samodzielności. Nowoczesny Bank Spółdzielczy nr 2, s. 27.
- GOSTOMSKI W., 2006b: Unico Banking Group. Spółdzielczy alians. Nowoczesny Bank Spółdzielczy nr 11, s. 24–25.

- GOSTOMSKI E., 2007: Krojenie rynku made in Rabobank. Nowoczesny Bank Spółdzielczy nr 2, s. 24–25.
- KOBYLIŃSKI S., KUROWSKI K., 2001: Spółdzielczość bankowa w Niemczech. Bank Spółdzielczy nr 2, s. 20–22.
- KULAWIK J., 2000a: Spór o przyszłość niemieckich banków spółdzielczych. Bank nr 12, s. 73–76.
- KULAWIK J., 2000b: Włoskie doświadczenia. Bank nr 11, s. 71–73.
- STANDAR P., 2000: Modele spółdzielczości bankowej w wybranych krajach Unii Europejskiej i w Polsce. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Handlu i Usług. Wyd. Wyższa Szkoła Handlu i Usług w Poznaniu, Poznań.
- STPICZYŃSKI J., 1998: Spółdzielczość bankowa w Europie. Bank Spółdzielczy nr 9, s. 16–18.
- TABOR S., 2001a: Co widzieliśmy w Finlandii. Głos Banków Spółdzielczych nr 7–8, s. 21–22.
- TABOR S., 2001b: Fiński przykład. Rzeczpospolita nr 189, s. B5.
- TABOR S., 2001c: Nowoczesne produkty dla klientów Banku Spółdzielczego. Głos Banków Spółdzielczych nr 11, s. 22.
- WYSZOMIRSKI T., 2000: Spółdzielcze centrale finansowe. Bank Spółdzielczy nr 3, s. 24–25.

Systems of cooperative banking in chosen countries of the European Union

Abstract

The author restated organizational solutions in the article performing in systems of cooperative banking of chosen countries of the European Union. Moreover he presented features and conditioning of functioning of cooperative banking in the European Union, who are distinguishing them from commercial banks. The author also showed basic economic and organizational data to sectors of cooperative banking of chosen countries of the European Union.